

संसावर्त

आभास आनंद

प्रकाशकाचे मनोगत

जीवन-मृत्यू ह्या दोन क्षणामध्ये सर्व मानवी श्रद्धा, मूल्ये, विश्वास पूर्णपणे तपासले जातात. माणूस एकप्रकारे नग्न असतो ह्या दोन क्षणांमध्ये. जसा आहे तसा, कुठल्याही अभिनिवेशाशिवाय तो दिसतो, अनुभवायला येतो. ह्या अशा परिस्थितीत अडकेल्या माणसांचे चित्रण मनोवेधक झाले नाही तरच नवल. आभास आनंद ह्यांनी एक आगळी वेगळी घटना, आणि त्या घटनेत गुरफटलेल्या व्यक्ती ह्या संहितेसाठी निवडल्या आहेत आणि त्यांनी लेखकाचे गणित खूप आव्हानात्मक करून घेतले.

ते अनेक अंगांनी ह्या विषयाला भिडले आहेत. श्रद्धा आणि अंधश्रद्धा ह्यातील धूसर सीमारेषा त्यांनी खूप सशक्तपणे तपासली आहे.

‘आभास आनंद’ हे नाव मराठी रंगभूमीला परिचित आहे. अगदी व्यायसायिक रंगभूमीलासुद्धा. रंगभूमीचा, नाटकाचा आणि एकूणच ह्या माध्यमाचा सातत्याने विचार करणे, त्या माध्यमाच्या शक्यता तपासणे, त्याच्या कक्षा कशा रुंदावता येतील ह्यासाठी प्रयोग करणे, हा त्यांचा लेखन विशेष म्हणायला हवा.

नाटक, एकांकिका अशा माध्यमातून ते प्रयोग करीत राहिले आणि अजूनही एक प्रयोगशील लेखक म्हणून आपली स्वतःची एक वेगळी ओळख ते जपतात.

‘आभास आनंद’ ह्यांचे हे नाटक आपल्या हातात देताना ‘सृजन’ला खूप आनंद होत आहे.

- सृजन

...Art at Heart

अंक पहिला

प्रवेश पहिला

[पडदा उघडताना समोर 'संध्या-छाया'चा दिवाणखाना दिसतो. दार्जिलिंगच्या उत्तरेला एका पर्वतराजीत, मुख्यवस्तीपासून आडबाजूला, नदीकाठी; पण प्रवाहापासून दोन-एकशे फूट उंचीवर अशी एकाकी वास्तू. संध्याच्या मालकाने तिला 'संध्या-छाया' नाव दिलेलं असलं तरी ब्रिटिश जुनेपण दिवाणखाना अजूनही मिरवतो आहे. समोर प्रवेशद्वारापासून येणारा पॅसेज. तेथून पायरी उतरून दिवाणखान्यात येता येते. डावीकडे एक छोटा पियानो. उजवीकडे एक आरामखुर्ची, बाजूला टेलिफोन. मुख्य प्रवेशाच्या डावीकडे छोटी गेस्टरूम. तीत एक टेबल, काही पुस्तके, छोटा पलंग. डावीकडे छोटी खिडकी. उजवीकडे आरामखुर्ची, मागे थोड्या उंचीवर तिहेरी आसन व्यवस्था. तिथेच उजवीकडे किचनचे प्रवेशद्वार. तिहेरी आसन व्यवस्थेमागे एक फ्रेंच विंडो, जिथून बंगल्याच्या उंचीची आणि पर्वतशिखरांची ओझरती जाणीव व्हावी. आरामखुर्चीमागे छोट्या फळ्यांचा जिना. तो वरच्या रुमसकडे जातो. आरामखुर्चीतून आणि जिन्यातून सहज दिसावे असे एक वाघाचे मुंडके. तिथेच रायफल असते, पण संध्या ती मेजर धनंजय साफ करत फ्रेंच विंडोपाशी बसले आहेत. मधून-मधून बाहेरचा वेध घेताहेत. तिहेरी आसनांच्यामध्ये असलेल्या मोठ्या टी-पॉयवर पट मांडून त्याचे वडील विधंभर निरंतर, आपले स्नेही प्रभाकर साठे यांच्याशी बुद्धिबळाचा डाव मांडून बसले आहेत. मेजर धनंजय वय चाळीस साधारण, लष्करातून निवृत्त होऊन संध्याचे यशस्वी उद्योजक. 'संध्या-छाया'चे मालक. संध्या मुंबईहून सुट्टीत दार्जिलिंगला आले आहेत.]

प्रभाकर : घोडा! घोडा गेला तुझा विश्या! (एक मोहरा खेळतो. घोडा उचलून डबीत टाकतो.)

विश्वंभर : गेला तर जाऊ दे प्रभ्या; आता बग्या थोड्याच राहिल्या आहेत?

प्रभाकर : सरंजामशाहीची तेवढी तरी खूण कशाला रे? तीही अशी वेडीवाकडी चालणारी?

विश्वंभर : असं? मग मी तुझ्या उंटाला वाळवंटात पाठवायचं म्हणतोय. कधीचा तिरका चालतोय.

- प्रभाकर : अरे-अरे! बाबा! काय वाटेल तशी प्यादी हलवतोयस?
- विश्वंभर : का? नियमाप्रमाणेच तर हलवतोय.
- धनंजय : नॉट फेअर.. नॉट फेअर! गेम एक्सपोज होतोय ना!
- धनंजय : (दुनळीतून बाहेरचा वेध घेत.) एक्सपोज्ड! अ स्कॅन्डल इज अबाउट टू बी!
- विश्वंभर : तू काय तिथे टेलिस्कोप घेऊन बसलायस?
- धनंजय : (वळतो) तिथे पुलावर बाबा! मी असा SS वेध घेत होतो, तेवढ्यात एक वेगळाच गेम एक्सपोज झालाय! वा! क्या सीन है!
- विश्वंभर : कसला सीन रे?
- प्रभाकर : बाबा! अरे या कुरुक्षेत्रावरचा सीन बदल आधी.
- विश्वंभर : थांब रे जरा! हं, काय झालं जय?
- धनंजय : बाबा, तुमचे कनिष्ठ चिरंजीव राजशेखर यांचं काही खरं दिसत नाही मला.
- विश्वंभर : हे कुठे दिसलं तुला?
- धनंजय : त्याचं राज्य खालसा होतंय तिकडे पुलावर. (गडगडाटी हसतो)
- विश्वंभर : तू खेळ रे प्रभ्या, याच्या नादाला नको लागू.
- प्रभाकर : नाही लागत... तुझाच पोरगा नं...
- विश्वंभर : संबंध नाही! कल्चर वेगळं आहे आमचं. मी निवृत्त सरकारी कर्मचारी... हे लष्करातील रिटायर्ड मेजर... त्यात सध्याचे यशस्वी उद्योजक वगैरे-वगैरे.. धनंजय विश्वंभर निरंतर... कसं आगगाडीसारखं लांबलचक नाव आहे नाही? नाहीतर लेको तुमची कोकण्यांची नावं... काय तर म्हणे प्रभाकर साठे! आडनाव कसं चोरून कोनाड्यात बसल्यासारखं वाटतंय.
- प्रभाकर : ती आमच्या पूर्वजांनी केलेली सोय बाबा! नेने, लेले, साने, जोशी; नावांवर कर नाही लावले त्यांनी आमच्या. तेवढा एक कर वाचला बघ आमचा!
- विश्वंभर : बाकीचे कर चुकवायला चार्टर्ड अकाऊंटंट ठेवलेलेच आहेत; गलेलट्ट पगार देऊन!
- प्रभाकर : नाही हं बाबा, उद्या सरकारने सगळी इस्टेट जरी मागितली ना, तरी मी सहज देऊन टाकेन, राष्ट्रकार्याल; आहे काय त्यात?

विश्वंभर : अरे प्रभ्या, पण मग त्या इन्कमटॅक्स डिपार्टमेंटने कुणाकडे बघायचं मग? त्यांच्या जाळ्यात कोणाला पकडायचं मग त्यांनी?

जय : (विन्डोपासून दूर होत) शिकार हो गयी! और शिकारी आ रहा हैSS होशियाSS र...

[जय पटकन येऊन इझीचेअरवर बसतो. साठे आणि विश्वंभर खेळात लक्ष घालतात. काही वेळाने पॅसेजमधून शात्मली, जयची मेहुणी येते. स्मार्ट आणि स्टायलिश. सगळ्यांचे लक्ष तिरकसपणे तिच्यावर. ती आपल्या सॅन्डल्स काढून हातात घेते. चोर पावलांनी जयच्या पाठून जिना चढू लागते. जय खांद्यावरून मागे दुनळी तिच्यावर रोखतो.]

जय : हॉल्ट! हू गोज देअर?

[शात्मली दोन्ही हात वर करते, जीभ चावते आणि वळते. दोघेही हसतात.]

जय : शिकार करके शिकारीसे अढी? च्या.. अढीला हिन्दीत काय म्हणतात गं?

शात्मली : अडी आहे तो शब्द. अडियलवरून आलेला.

जय : जाने दो! भावना समजल्या ना तुला?

शात्मली : शिकार्यांच्या भावना; ... आम्हाला कशा कळतील?

जय : सोपं आहे; आमच्या मेहुणीने एक शिकार करून पाहायची! खरीखुरी पाहायची.. (उठून तिच्याकडे येतो) तुला सांगू... पंचाहत्तर साली आसाम बॉर्डरवर झाडशुगदाच्या जंगलात काय वाघ मारलेला मी, माहित्येय?

शात्मली : (शांतपणे) माहित्येय. (बोट दाखवते) तो काय!

विश्वंभर : अरे, हज्जारदा तीच कथा सांगणार आहेस का तिला?

शात्मली : असू दे हो दादा, मला मजा वाटते. सांगा हो तुम्ही जयजी.

जय : तर... कुठे होतो मी?

शात्मली : पंचाहत्तर साली? आसाम बॉर्डर!!... झाडशुगदाच्या जंगलात!

जय : येस! वाघ म्हणजे काय -

शात्मली : हा SSS एवढा S. पट्ट्यापट्ट्यांचा! (हसते)

जय : शू SS मध्ये मध्ये बोलू नकोस ना! लिंक तुटतेय. तर... कुठे होतो मी? थांब! हं.. तर आम्ही बसलो होतो मचाण बांधून. हाक्यांनी रान उठवलं.. रात्रीची वेळ... या मूर्खानी मचाण किती

फुटांवर बांधलं असेल? बारा फूट!

शाल्मली : कमीतकमी वीस फुटांवर तरी पाहिजे की नाही?

जय : ते मीच सांगितलं होतं तुला. तर... मूर्खानी मचाण बांधलं बारा फूटांवर, आणि उठवलं रान! हा SS एवढा प्रचंड वाघ आला की, डरकाळी फोडत! आला तो बकरा सोडून एका झेपेत थेट मचाणावरच आला! माझ्या समोर! हा SS अक्राळविक्राळ जबडा, लाल-लाल जीभ!... पण आम्ही सैन्यातली माणसं घाबरतो काय अशी? म्हटलं बघमजी, असा जबडा नको दाखवू-

शाल्मली : असं म्हणालात तुम्ही त्याला?

विश्वंभर : तर!... त्याचे दातदेखील तपासले असतील याने.

[शाल्मली हसते. जय चिडतो.]

जय : तुला त्यांची स्टोरी ऐकायचीय की माझी?

शाल्मली : तुमची!

जय : मग तिथे लक्ष नको देऊ! ऐक... मी, हीच बरं का, हीच बंदूक त्याच्या कपाळावर टेकवली आणि चाप दाबला!

[रायफलची नळी शाल्मलीच्या कपाळावर टेकवतो.]

शाल्मली : ठो! धुडुम्म SS (मेल्याचं नाटक करते.)

जय : बारा फूट लांब होता, फ्रॉम नोज टू टेल! आय टेल यू -

शाल्मली : (स्वतःला शेपटी नाही याची खात्री करीत.) डोंट टेल मी जयजी! आता जर कधी वाघाच्या शिकारीला गेलात तर मला न्याल सोबत?

[जय खदखदून हसतो.]

शाल्मली : का? मी घाबरीन-बिबरीनसं वाटलं की, काय तुम्हाला?

जय : येस! वाटलं ना! पण ते तू स्त्री आहेस, अबला आहेस म्हणून नाही हं! अगं, मोठमोठे रथी-महारथीदेखील वाघाची डरकाळी ऐकताच बसल्या मचाणावर थिजतात! तुझी अवस्था काही त्याहून वेगळी नाही व्हायची!

शाल्मली : तुम्हाला माहीत आहे ना जयजी; रायफल शूटींगमध्ये मी कॉलेजात मेडल्स घेतलीयत ते?

जय : अगं, पण स्थिर लक्ष्याचा अचूक वेध घेणं वेगळं आणि घनदाट जंगलात आमने-सामने वाघ टिपणं वेगळं!

‘सृजन’ला भेट म्हणजे... ज्ञान आणि मनोरंजन ह्याची हमीच.... भेट द्या....

www.esrujan.com

- शाल्मली : एकवेळ संधी देऊन पाहा, मग कळेल!
- जय : संधीची गरजचं काय म्हणतो मी? अं? तुम्ही बायका जे सतत करत असता ना ते ब्रह्मदेवाच्या बापालाही जमणार नाही, दहा जन्मात! अगं, मदनाक्षीच्या एका नयनबाणात सहस्र वाघांची शिकार करणारे शिकारी देखील ठो! धुडुम्मऽऽ
- शाल्मली : पुरे, पुरे हं जयजी! बायकांनी फक्त हे आणि इतकंच करायचं ही चक्र बाबा आदमच्या जमान्यातली गोष्ट झाली जयजी.
- जय : हो ऽऽ पण बाबा आदमपासून थेट बाबा कदमपर्यंत हेच चाललं आहे गं! घे! ही घे बंदूक आणि कर कुणाची ती शिकार!
- शाल्मली : (लटकं रागावून) आम्हाला नकोय तुमची बंदूक!
- जय : (हसतो) अरेच्चा! विसरलोच बघ! अगं, तू ज्या शिकारीला निघाली आहेस तीत या दुनळीची गरजच काय? चक्र हे दोन चक्षूदेखील पुरेसे आहेत! हो ना? पण शिकारीत आम्हीदेखील मदतीचा हात देऊ केला होता, हे विसरू नका!
- शाल्मली : छे बाई! हल्ली भारीच माझी फिरकी ताणायला लागलाय तुम्ही.
[ती जिन्याने वर जाणार तोच वरून तिची बहीण, जयची पत्नी सुनीता बाहेर येते.]
- शाल्मली : दीदी, बघ ना! हे कसे माझ्या मागे लागलेयत ते!
- सुनीता : तुझ्याही लागले? पूर्वी माझ्या मागे होते!
- शाल्मली : छळतायत गं उगीच मला!
- सुनीता : तुला? तूच संधी दिली असशील त्यांना! वेंधळी कुठची! चल पळ वर.
- [शाल्मली संधी साधून पळून जाते.]
- सुनीता : का छळताय उगीच पोरीला?
- जय : मी कशाला छळू? पण माझ्या सखळ्या धाकट्या भावाची शिकार होताना मी बघतच राहू म्हणतेस?
- सुनीता : माझ्या बहिणीला एवढी उतावळी वगैरे ठरवू नका हं तुम्ही! हं, आता ती थोडीशी अल्लड आहे एवढंच.
- जय : तुम्हीही अशाच होता बाईसाहेब! मीच शर्थीने काबूत आणलं तुम्हाला.